

האנשים ששל חופי

המילה העברית "מוסר" נכנסה לאוצר-המילים הבינלאומי, כמעט כמו "שלום", "קובץ", "הסתדרות" ו"אירגון". אנשי המוסר כבר הופיעו במאות ספרים וסדרות-טלוויזיה. הם תמיד גיבורים, בעלי אומץ-לב אגדתי.

חופי

והנה הופיע מי שהיה ראש המוסר, "חאקה" חופי, והגבורה ממנו והאלה, בלשון המעטה. הוא הכחיש והתכחש, התקפל והתנצל, התכופף והשתופף. היתה זאת הצגה עגומה למדי של חוסר אומץ-לב אורחי, מול פני שילטון שאת המחללים של ראשו הטיב חופי להגדיר ככנס חשאי.

אני מקווה שהאנשים של חופי שונים, אחרי הכל, גם אנשיו של סמיילי אמיצים מן הכוס המתרפס של "הקירקס".

הטרוריסט המאוסר

זה היה באביב 1940. פלוגה ז' של האירגון הצבאי הלאומי, בפקודת אביאל כץ, יצאה כמסע לקריית-אריה, ליד פתח-תקווה, כדי להתאמן.

במשך כמה שעות עסקנו בתרגילי-סדר. זה היה יום חם, והויעה ניגרה מגופינו. התרגילים היו נמרצים ומפרכים מאוד. אבל זה לא היה איכפת לנו. כי הפקודות באו מפי חבורה.

היא היתה חתיכה אלוהית — על כל פנים, כך נראתה לנו. היינו בני 16 ומשהו, והיא היתה כבת 20. היה לה גוף נהדר, ולנו היו היות מיניות האופייניות לגיל זה. אני בטוח שבאותו בוקר לא היה איש בין עצי קריית-אריה שלא חלם — איך אומרים? — לקיים עימה יחסים. למרות שהיתה זאת מחתרת, רענו את שמה — לבשטיין. את השם הפרטי שכחתי. אבל שם-המישפחה נהרט בוֹיכרוני, בגלל אחיה.

כעבור זמן-מה חל הפילוג הגדול ונולד האירגון שנודע ברבות הימים בשם "לח". באחד הימים הטמינו אנשי "לח" מלכודת מתוכנמת בכית ברחוב תל-חי בתל-אביב, והרגו ארבעה קציני-מיטרה יהודיים. לא-אירימכן (אם סרריה-מאורעות לא התבלבל אצלי) הקיפו הבריטים בית ברחוב דיזנגוף, שבו שהו כמה אנשי-לח. אחר מהם ניסה להימלט וטיפס בצינור-המים, אך הבריטים ירו בו מלמטה, וכמה כדורים פגעו בעכוזו. הוא נלכד. שמו היה יאשה לבשטיין, והוא היה אחיה של אותה צעירה שעשתה עלינו רושם כה עז.

לא ראיתי את לבשטיין מעולם פנים-אלפנים, עד השבוע. ידעתי שהוא שינה את שמו לאליאב. כליל-שבת האחרון ניכט אליי ממירקע הטלוויזיה. הוא רואיין לרגל הופעת סיפרו על חוויותיו במחתרת.

מול המצלמה ישב איש קשיש ודיבר בקול דק על מעשיו מלפני 40 שנים ויותר. הוא לא דיבר כאדם שהחכים עם הזמן, הנזכר כמעט לפני שנות-דור, במילחמה שהתיימה מזמן. הוא לא הביע צער על החיים שאבדו. להיפך. הוא דיבר בהנאה גלוויה על פצצות שהניח בשוק של יפו (כפי שהוכיח לו בחצייה המראיין הרפה). על הרג המוני שתיכנן וביצע באמצעות פיצוץ, הרעלה, חניקה וירי ("ארבע מיתות", כפי שניסח זאת בסופיק). הוא סיפר בהרחבה על הפיצוץ בקולנוע רסק בירושלים, שאותו תאר כמרכזו של "מפקדים בריטים ואנשי-כנוניות". זוהי, כמובן, שטות. קולנוע רסק היה סתם קולנוע ערבי, ככל קולנוע אחר בירושלים, והפיצוץ פגע בקהל מכל הסוגים, המינים והגילים. כשהתבקש להסביר את הרקע המוסרי, דיבר בסיסמות נבובות שנברע בן 8 היה מתבייש בהן.

היה כואב לשדר ראיין זה (אם אפשר לקרוא לזה ראיין, כשהמראיין אינו שואל אף שאלה רלוונטית אחת, כאילו דובר על מתכון לאפיית עוגת-קירקס). הוא מפרץ את האגדה, שרבים החלו מאמינים בה, כאילו אצל "ולח" פגעו רק במטרות צבאיות ובאנשי צבא ומיטרה. לשיא הגיחוך המעוות הגיע לבשטיין-אליאב כשנשאל אם אינו חושש שמא פירוט אמצעי-הטרור, כפי שהם מופיעים בספרו, אינו יכול לשמש חומר-לימוד לאויב. על כך השיב כי הערבים אינם יודעים לקרוא עברית, ועל כן אינם יכולים ללמוד. נדמה כאילו ההתפתחות הריגשית והשיכלית של האיש נפסקה כאשר הבריטים ירו בו אז, אם כי הכדורים לא פגעו בחלק העליון של גופו.

לזכור את זכריה

בסתיו 1948 הייתי בקורס מסיכפים של חטיבת גיבעתי, שנערך בכפר-מנחם. מדי פעם יצאנו משם מירחה, לסירורים אלימים. אחדים מהם הגיעו לסכיבת הכפר הערבי זכריה (וין פתחה, כף דגושה) באיור שבו שוכן כיום כפר-זכריה, ליד בית-שמש.

אני זוכר את ריח השרות, את העצים שמהם קטפנו פרי, את עיקבות האנשים והחמורים שראינו. כוחותינו פעלו אז בשטח כדי לגרש את תושבי הכפרים מירחה, לעבר חרזון ובית-לחם.

לא נזכרת בשמו של זכריה במשך שנים רבות. השבוע נלוויתי לצוות העולם הזה שערך כתבה על מחנה-הפליטים דהיישה, ליד בית-לחם. נתקבלנו בזרועות פתוחות, ואחד מבניהם-מקום

שהתנדבו להרדף אותנו סיפר לי שהוריו באו מכפר-זכריה. שאלתי את הצעירים האחרים על מוצאם, ושמעתי שמות הרבה — שמות של כפרים שנמחקו זמן-מעל פני האדמה, אך החיים וקיימים בדמיונם של הצעירים שנולדו במחנות, בני הדור השני והשלישי. לא פעם נתקלתי, בבתים ערביים, בארץ ובחוף-לארץ, במפות של הארץ כפי שהיתה לפני 1948, ובהן מאות כפרים ועיירות שלא נותר מהם שריד. מפות אלה מורפסות על-ידי מוסדות פלסטיניים ברחבי הפזורה, והן נשק מסוכן מכל מיטען-חבלה.

כאשר כיקרתי במחנות-הפליטים כררוס-לבנון, שאלתי מאת אנשים, בנייהם ילדים וילדות בני 10, "מניין אתם?" וקיבלתי

באופן קבוע תשובות מדויקות: שמות של כפרים ערביים ועיירות ערביות שאני זוכר אותם רק במעורפל.

אני נוהג להציג שאלה זו לכל הפלסטינים שאני נתקל בהם בחו"ל — מנהיגים, פעילים, שומר-יראש, בני-מישפחה, פקידים. בכל פגישה כזאת מצטיירת מפה — לא מפת הארץ כפי שהיא כיום, אלא מפת הארץ של ימי המנדט, כששלוש היתה כסה, וקריית-שמונה היתה חלסה, ואשדוד היתה איסרוד.

היוכרן הקולקטיבי של עם הוא דבר עקשני מאוד. (ומי כמונו יודע זאת). אחרי שלושה דורות לא נמחק דבר. להיפך, נדמה שהדברים עוד התחדדו.

כל פגישה כזאת מעוררת בי שתי תגובות. אחת היא במישור הריגשי. אני הייתי חייל ב-1948, ואני השתתפתי במיצעים שבמהלכם גורשו הרבה ערבים. היינו צעירים ותמימים, לחמנו על חיינו, היתה מילחמה של "אין ברירה" (הראשונה והאחרונה, לרעתי). לא היינו מודעים לכך שבצד השני יש בני-אדם, גברים, נשים וילדים, וכי אנחנו זורעים ורע נורא של סבל ויסורים לדורות. אל לנו לברוח מפני הבעיה המוסרית הזאת, כי ככל שנברח ממנה, היא תרדוף אחרינו. חייבים אנחנו להבין מה עשוינו, ואיך זה קרה, ומה היה המחיר האנושי.

בשיחה עם הצעירים כרהיישה, לא העלמתי את חלקי בגורלה של זכריה. ותגובה שניה במישור ההגיוני. אי-אפשר לסוכב את גלגלי ההיסטוריה אחורה. גם הפליטים יודעים זאת. עמדתי על כך בשיחות רבות, אבל לא לב, שיחות כאובות וכנות. אבל מי שחושב שאפשר פשוט להוריד את המסך על מה שקרה, ולהתייחס אל הפליטים כאל נסרות שנתפור ברוח, אינו יודע מה הוא שח.

הבעיה הזאת קיימת, כי האנשים קיימים. היא לא תיעלם, לא בעשר שנים ולא במאה שנים, אם לא תיפתר. והפיתרון היחיד האפשרי הוא זה שיחזיר לאנשים האלה את מעמדם האנושי וכבודם הלאומי. כלומר: פיתרון שיתקבל על ליבם ועל רעתם. גם אז זה יהיה קשה מאוד. אל תהיה לנו אשליה בעניין זה. לא יהיה קל לפתור את בעייתנו של אדם החולם על הכתמים והעצבים של זכריה, אף שלא ראה אותם מעולם. אבל הפיתרון יהיה אפשרי, כאשר תהיה הנכונות לעשות את חשבון-הנפש, להבין את רגשות הזולת ולהתמודד עם הבעיה המוסרית והמדינית.

שאלם לא כן, תרדוף הבעיה הזאת את מדינת ישראל לדורותיה. לעולם לא יהיה שלום ולא תהיה מנוחה לבני כפר-זכריה, שנולדו במקום, כל עוד במרחק של עשרים קילומטרים (או אלף קילומטרים, המרחק אינו משנה דבר) יושבות זקנות ומספרות לנכדיהן על זכריה האחרת, זו הקיימת בוֹיכרונו. ונכדיהן יספרו לנכדיהם — עד אשר תבוא הבעיה על פיתרונה.

נאום הגבר

אשמתי. בגרתי. פשעתי. אני אשם. אני מכה על חטא. כתבתי כמדור זה כי במדינתם של עיוורים, שתוסהעין הוא מנהיג.

שתוסהעין מבוזן של בעל עין אחת. כך נהגנו לאמר על משה דיין ועל נלסון. ולא היא.

ידידי עמיקם גורביץ' (קול שרד"י בפי ידידיו, מכיוון שהוא משמש לעיתים כקרובות כנושא דברו של הקרוב בחרו-הוא) מירר להעיר לי שכמה המילה הפך בדיוק.

וישא כילעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשכטיו, ותהי

עליו רוח אלוהים. וישא משלו ויאמר: נאום כילעם בן בעור, ונאום הגבר שתוסהעין!

כילעם התפאר בכך שהוא גלוי-עין, שהוא מיטיב לראות מאחריים. הטעות נובעת מן הדמיון בין הפועל "שתם" (שי"ן ימנית) והפועל "סתם". שתוסהעין הוא בעל עין סתומה, היפוכו של שתוסהעין. כשם שעצת-אחיותפל היא עצה טובה, בניגוד לרימוי שניתן לה בטעות בשפת-הדיבור אצלנו, היה זה דווקא חוש, יריבו, שעצתו הרעה הביאה לסופו המר של אבשלום המיסכן.

הנה כי כן, פקחתי את עיני הסתומות, וראיתי את טעותי. נאום הגבר שתוסהעין.

מחסן של סנובים

יש מילים שאני שונא אותן במיוחד. אחת מהן היא "מאגאזין". יש כתבי-עת, הקוראים לעצמם כגאווה בשם "מאגאזין". בטלוויזיה וכרדיו יש תוכניות המתפארות גם הן בשם זה.

נדמה לי שמילה זו היא סמל לשיכבת הנובריריים הישראלים המצויים, הסנובה הנכונה חסרת-השורשים וחסרת-התרבות, המנסה לכסות את ערוותה במילים מופצצות, ואם אפשר לועזיות. המילה "מאגאזין" מביאה את הרברים עד אכסורד.

כי מילה צרפתית זו אינה אלא שיבוש של מילה עברית פשוטה — מחסן. חאירופים הביאו אותה מן המיזרה, אולי בימי מסעיה-צלב.

המילה הערבית "מחון" (וברבים: "מאחאזין") מקבילה בדיוק למילה העברית "מחסן". כלומר, זהו מקום לאיסון תבואה, שחורות וחפצים. כאשר הצרפתים אימצו לעצמם את המילה, הם השתמשו בה בעיקר כמושג צבאי — מחסן לנשק ולתחמושת. אחר-כך התרחב המושג, עד שהפך בכמה שפות שם נרדף לחנות, ובעיקר חנות כל-יכו. משם, דרך ההשאלה, זה הגיע גם לשרה העיתונות,

עכשיו זה חוזר אלינו כשיבוש של שיבוש של שיבוש — אין תוכנית-מחסן ברדיו, וגם לא תוכנית-כליבו, אבל יש "מאגאזין לענייני חברה".

יש לזה צליל נהדר. זה ממש מתגלגל על לשונם של סנובים משכילים למחצה.

כאשר אני שומע שעומדים לשרד "מאגאזין לענייני תרבות", אני מסוכב את הכפתור. אני מתאר לעצמי מהו טיב התרבות הווקוקה למחסן כזה.

כפפות מן הסוג השלישי

מוסדות-החקירה מתפארים בכך שהם לכדו את האשמים בכל הפיגועים החבלניים שבוצעו בידי ערבים. לעומת זאת לא לכדו מעולם את מבצעי הפיגועים הלאומניים, שבוצעו על-ידי יהודים — החל בהתנקשויות בראשיה-הערבים (יותר משלוש שנים) וכלה, בוורקי הרימון בהפגנת שלום עכשיו (יותר משלושה חודשים).

אני מעלה על דעתי אלא סיבה אחת לפער זה. כאשר יש חשודים יהודיים, מהמחנה הלאומני, נאלצים החוקרים לנגוע בהם בכפפות של משי. כאשר יש מבצעים ערביים, הכפפות עשויות מחומר שונה לגמרי. והתוצאות מלמדות הברל משמעותי מאוד-מאוד.

יהודים הנחשדים בעבירות פליליות סתם זוכים כטיפול בכפפות מסוג שלישי. נראה כי כיום משתמשים חוקרים רבים כלפיהם בשיטות שונות של עינויים, מכות ואלימות מכל הסוגים. ראשי המיטרה שוב אינם יכולים להכחיש עונדה זו. בשבוע שעבר התכנסו יחד עם היועץ-המישפטי-לממשלה וסיפרו על כל מיני דברים שהם מתכוונים לעשות כדי לעקור נגע זה. עם כל הכבוד, כל מה שהוצע שם הוא, במיקרה הטוב ביותר, רפורמה שולית, ובמיקרה הרע ביותר קישוט ואחיות-עיוניים. להוסיף איש-ציבור לבית-הדין המישמעתי של המיטרה, להסמך את פקידיו משרד-הפנים לקבל תלונות, לאפשר לאסירים לפנות לרופא המיטרה וכו' וכו' — לא זה לא יועיל בהרבה.

שום בית-דין מישמעתי, המורכב משוטרים, לא ינהג ביד קשה כלפי שוטרים אחרים, מפני שמעטם כל קציני-מיטרה יאהוד לפחות את הכוונות של החוק

רים — המכים, אם לא את שיטותיהם. הם יתייחסו תמיד בסלחנות למי ששגה, מרוב להיטות". למי ירצה לגלות שיש במיטרה גם סאריסטים אמיתיים, סוטים ופיראיי-אדם? כל מוסד נוטה להעלים ליקויים כאלה בשורותיו.

רבותיי, הארונים יצחק ומיר ואריה איבצן: אם יש כוונה אמיתית לחסל את התופעה לפני שתשחית את מיטרת-ישראל לצמיחות וללא-תקנה, יש דרכים פשוטות, שאין להן תחליף. השוטרים הראשון שיישלח לבית-

הסוהר לחמש שנים, בעוון הכאת אסיר חסרי-שע, יהווה מסר ברור לחבריו. לשם כך יש להוציא את הטיפול בעניין זה לחלוטין מירי בית-הדין המישמעתי של המיטרה. יש להעבירו לבית-המשפט הרגיל, אי שגם זה נוטה להביט בשוטרים מסוג זה בסלחנות-יתר. כאשר יתייחסו אל שוטרים-פושע כאל כף פושע אחר, ויכניסו אותו לבית-הסוהר כחברת שאר הפושעים, הכל ישתנה באורח פלא.

איבצן